

ESKİ UYGURCADA CUNDİ BUDDHA'NIN TASVİRİ

Hacer TOKYÜREK*

ÖZET

Dinler tarihi incelendiğinde ibadet şekillerinin ve bu ibadet şekillerinin çeşitli simgelerinin ortaklık gösterdiği görülecektir. İlahi olana yaklaşmak ve çeşitli kazanımlar elde etmek için dua ya da büyü sözler okumak tüm dinlerde mevcuttur. Budizm'de özellikle de Tantrik Budizm'de buna benzer ibadet şekilleri bulunmaktadır. Bunlardan biri maṅḍala töreni esnasında bir Buddha'nın dhāraṇī okunarak Buddha'nın tasvirini mantralar eşliğinde resmetmektir. Bu mantralar içten söylendiği zaman kişinin kazanımları elde etmesi daha kolay olacaktır. Uygur Türkçesinde Cuṅḍīdevīdhāraṇī 'Cuṅḍī tanrıçanın/Buddha'nın dhāraṇī'sinde Cuṅḍī Buddha'nın tasviriyle ilgili çeşitli bilgiler bulunur ve onun resminin yapılmasıyla ilgili çeşitli talimatlar verilir. Bu talimatlara göre, göl suları içerisinde iki ejderha kardeş tarafından korunan nilüfer çiçeğinin içine oturmuş şekilde Cuṅḍī Buddha resmedilir ve Cuṅḍī'nin üç gözü vardır. Bununla birlikte Cuṅḍī Buddha'nın on sekiz eli bulunmaktadır ve bu on sekiz elinde çeşitli objeler tutmaktadır. Bu çalışmada Cuṅḍī Buddha'nın tasvirinde bulunan sembolik ifadeler ve onların anlamsal değerleri üzerinde durulacaktır. Böylece bu sembolik ifadelerin Uygurcadaki yeri tespit edilecektir.

Anahtar Kelimeler: dhāraṇī, mantra, mudra, Cuṅḍī Buddha, Eski Uygurca.

THE PORTRAIT OF CUNDĪ BUDDHA IN OLD UYGHUR

ABSTRACT

When we examine the history of religions, we see a lot of commonalities in terms of how each religion goes about practicing worship, as well as commonalities in terms of symbolism. The recitation of prayers and sacred word in order to approach the divine and in order achieve various gains is common to all religions, for instance. Tantric Buddhism is no exception to this rule, in which monks read the Buddha's dhāraṇī during maṅḍala ceremonies and re-enact the Buddha through mantras. Reciting these mantras internally allows one to more easily reach whatever it they so seek. Numerous Old Uyghur texts, namely the 'Cuṅḍīdevīdhāraṇī/Buddha's dhāraṇī' depict the Cuṅḍī Buddha, and even instruct us on how one should paint it, citing that the Cuṅḍī Buddha should be depicted sitting in a lotus flower position, protected by two dragons in a lake, and surrounded by three-eyed of Cuṅḍī. The Cuṅḍī Buddha, moreover, has eighteen hands, each of which holds various objects. This study will focus on these symbolic expressions and their semantics in Old Uyghur within context of how the Cuṅḍī Buddha is described/depicted.

Keywords: dhāraṇī, mantra, mudra, Cuṅḍī Buddha, Old Uyghur.

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 04.11.2019; Yayına Kabul Tarihi: 21.11.2019

* Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, KAYSERİ,
ORCID: 0000-0002-0008-1213; E-posta: htokyurek@hotmail.com, hacertokyurek@erciyes.edu.tr

Giriş

Her dinin kendine ait ibadetlerinin olduğu ve bu ibadetlerin de kendine has simgeler barındırdığı düşünülmeyle birlikte dinler tarihi genel olarak incelendiğinde bu düşüncenin yanlış olduğu ortaya çıkacaktır. Bu bağlamda incelendiğinde 'dua okumak' ilahi olana yaklaşma ve elde edilmek istenen kazanım düşüncesinden başka bir şey değildir. Bugün hangi din olursa olsun, okunan duaların anlamları okuyan kişi tarafından tam olarak bilinmese bile ilahi olana yaklaşmak için ve elde edilmek istenen kazanımlar amacıyla bu dualar tekrarlanarak okunmaktadır. İslami açıdan düşünüldüğünde herhangi bir sure ya da dua farklı sayılarda okunduğunda onlardan elde edilebilecek kazanımlar hakkında çeşitli talimatlar verilmektedir. Bu durum diğer dinler için de geçerli olup hem ilahi olana yaklaşmak hem de elde edilmek istenen kazanımlar için uygulanır. Bu açıdan bakıldığında aynı durum Budizm için de geçerlidir. Budizm'de *mantra* okumaları eşliğinde çeşitli ibadetler bulunmaktadır ki, bu da *maṇḍala* töreni gibi 'Cundī Dhāraṇī'sinin uygulandığı Cundī Buddha'nın tasvirinin *mantralar* eşliğinde resmedilmesidir. Susiddhikara Sutra'nın anlatımına göre, Cundī Buddha'nın Dhāraṇīsi için çeşitli talimatlar verilir ve onun uygulanması sonucunda nelerin elde edileceği belirtilir. Örneğin sunak üzerine güzel kokularla kaplanmış bir kâse konduktan sonra yürekten *Dhāraṇī* okunduğunda kâse hareket ederse başarı elde edilecektir, demektir. Hareket etmemesi durumunda ise başarısızlık anlamına gelir (Phuoc 1985: 227). (Geniş bilgi için bk. Phuoc 1985: 224-232). Bu ibadet şekliyle ilgili olarak öncelikle dhāraṇī sözü açıklanmalıdır.

Dhāraṇī sözü Sanskritçe *dhṛ* 'tutmak ya da korumak' kökünden gelir ve *dhāraṇī* 'destekleyen, tutan' anlamında kullanılarak uzun metinlerin ve öğretilerin anlamını 'sakladığına' veya 'içerdiğine' inanılan sözlü bir formül, hatırlatıcı işlev olarak görülür. Bu formülleri ezberleyenlerin (semantik anlama sahip olsun ya da olmasın) dhāraṇī öğretilerini sürdürme gücünü kazandıkları söylenir. Bodhisattvabhūmisūtra ile ilgili altıncı yüzyılda açıklama yapan Jingying Huiyuan gibi Budist tefsirciler, *dhāraṇī* Bodhisattvaların tam aydınlanmaya ulaşmaları için ihtiyaç duydukları donanım ve birikimin bir parçası olarak tanımlarlar ve dhāraṇīyi dört kategoride sınıflandırır: Bunlar; 1. Öğretiler (dharma), 2. Anlam (artha), 3. Heceler (mantra), 4. Kabul etme, rıza (kṣānti)'dir. Bunların ilk ikisi, Budist doktrininin öğretilerini ve amacını öğrenmek ve hatırlamakla ilgili olan kodlar olarak işlev görür. Prajñāpāramitā edebiyatında, dhāraṇī anlamlı terimlerle ilişkilendirilerek alfabenin bir harfi olabilir. Örneğin 'a' harfi 'ādyanūtpannatva' terimini hatırlatan bir koddur. Üçüncüsü yani mantradhāraṇī, Bodhisattvaların sıkıntılarının üstesinden gelmelerine, zararlı şeylere karşı koymalarına ve ihsan etmelerine yardımcı olur. Dördüncü tür ise Bodhisattva'ya üretilmeyen/yaratılmayan dharmaların gerçek doğasını tanımalarına yardımcı olur ve ona tüm canlılar için dünyada kalma cesareti verir. MÖ üçüncü ve ikinci yüzyılın başlarına kadar götürülebilen Dharmaguptaka Budizm Okulu, Budist koleksiyona (tripiṭaka) karşı dhāraṇī koleksiyonunu (dhāraṇīpiṭaka) içerir ve dhāraṇī Budist geleneğin karşısındadır. Dhāraṇī Budist tantralarda sıkça ortaya çıkar ve Tantrik edebiyatın gelişmesine de kaynaklık eder. Dhāraṇī ve Tantralar arasındaki bağlantı çok hassastır ve bunlar sekizinci yüzyıldan önce bulunmuyor gibi görünür (Buswell vd. 2013: 621-622).

Mantra, 'sihir, büyü' ya da 'sihirli formül', anlamsal değeri olabileceği gibi olmayabilen hece ya da hece dizisi, tefekkür ya da tevekkülün etkili olduğu düşünülen Sanskritçe ifade şeklinde tanımlanır. Mantralar zihnin koruyucusu olup zihni sıradan görünüşlerden korumaya hizmet eder. Bir heceden yüz heceye veya daha fazlasına kadar uzanan birçok ünlü mantra vardır. Genellikle bir tanrı için okunur. Mantralar tantrik metinlerle ilişkilendirilse de Prajñāpāramitāhṛdayasūtra gibi ünlü sūtralarda da bulunur.

Mantralar çok sayıda okunur, bu yüzden tespih gerekmektedir. Tibet Budizminde matralar 'dua çarkları'nı çevirerek mekanik olarak da tekrar edilirler. Belki de en ünlü mantra, Avalokiteśvara Bodhisattva/Buddha'nın mantrası olan 'oṃ maṇi padme hūṃ'dur (Buswell vd. 2013: 1308-1309). Dhāraṇīlerde mantralar önemlidir.

Budizm'de Buddhaların sayısı ile ilgili tam bir bilgi olmamakla birlikte her bir kalpada 1000 Buddha'nın geleceğiyle ilgili bilgiler bulunmaktadır. Budizmde önemli Buddhalarından biri de Avalokiteśvara Bodhisattva/Buddha'dır. Bu Buddha Uygur metinlerinde *Kuanṣi im pusar* olarak adlandırılırken Çince metinlerde ise Guanyin olarak adlandırılır. Avalokiteśvara'nın aslı bir erkek olmakla birlikte kadın olarak da gösterilmektedir. Avalokiteśvara'nın asıl anlamı kuşkulandır. Terim, ses ve çılgınlıkla ilgili olarak gösterilse de 'görme, görmenin hükümdarlığı' fikriyle bağlantılıdır. Ayrıca Avalokiteśvara'nın farklı şekilleri vardır (Soothill vd. 1937: 489a-b; Tokyürek 2019: 105). Bunlardan biri de Cundī Bodhisattva'dır. Cundī, aynı zamanda Skr. *Saptakotibuddha-mātrā*, Çin. 七俱胝佛母尊 *qī jù zhī fú mǔ zūn* yedi koṭī sayısındaki Buddhaların muhteşem annesi olarak tanımlanırken on sekiz elli, üç gözlü ve beyazımsı olarak betimlenir ve Cundī-Guanyin olarak da adlandırılır (Soothill vd. 1937: 11b). Cundī, yukarıda da belirtildiği üzere Guanyin'in şekillerinden biridir ve Cundī adıyla anılan *dhāraṇī*leri vardır (Soothill vd. 1937: 85b). Bununla birlikte Cundī, Skr. Durgā, Bhīmā ya da Marīci adlarıyla da anılır ve Çin. 突迦 *tū jiā* 'sonbaharda yılda bir kere insan eti sunulan Maheśvara'nın eşi' olarak tanımlanır (Soothill vd. 1937: 311a). Candī ya da Cundi, Çin. 準提 *zhǔn tí* Brahman mitolojisinde Śiva'nın eşi olan Durgā ya da Pārvatī'nin kindar bir şekli olarak tanımlanırken Çin'de cennetin kraliçesi Marīci ile gösterilir (Soothill vd. 1937: 405a). Bununla birlikte Cundī, Çin. 準提 *zhǔn tí* önceleri muhtemelen bir fahişeyi ya da düşük kastlı başka bir kadını ifade ederken sekizinci yüzyıldan sonra önemli bir Budist kültürün konusunu ifade etmeye başlamıştır. Cundī'ye yapılan ibadet önceleri Bengal ve Orissa bölgelerinde başlamış, burada Pāla hanedanlığının koruyucu tanrıçası olmuş, kısa bir süre sonra Hindistan'a, Sri Lanka, Güneydoğu Asya ve Tibet'e yayılmış ve sonunda Doğu Asya'ya doğru yol almıştır. Cundī başlangıçta 'rahim maṇḍala'yı ifade eden bir ibadetken sekizinci yüzyılın başlarından itibaren Cundī kültürüyle ilgili eserlerin Çinceye çevrilmesiyle Cundī adı hem *mudrā* hem de *dhāraṇī*lerde geçmeye başlar. Cundī Buddha'nın *dhāraṇī*si 'namaḥ saptānām samyaksaṃbuddha koṭīnām tadyathā: oṃ cale cule cunde svāhā'¹dir. Cundī'ye atfedilen bu *dhāraṇī*'nin Buddhalar tarafından sürekli okunmasından dolayı sonsuz gücü aktardığı söylenir. Devam eden bu okumalara katılan bir usta pek çok faydayı elde eder ve kendini sağlıklı eylemlerden arındırır. Dhāraṇī ve beraberinde Cundī *mudrā* gerçekleştirilirken bu sırada Cundī görüntüsü de oluşturulur. Bu *dhāraṇī*, Cundī'nin 'Yetmiş Milyon Buddha'nın Annesi' olarak yorumlanır. Metinler, onun nasıl betimleneceğini ve onun imajının nasıl çizileceğine dair ayrıntılı talimatlar verir. Cundī'nin en yaygın betimlemesinde on sekiz kolu vardır ve her biri özel nesneyi/objeyi tutar, iki tanrı ona ibadet ederken, o ise bir nilüfer çiçeğinin içinde oturmaktadır (Buswell vd. 2013: 529-530).

Eski Uygurca Metinlerinde Cundī Buddha

Tantrik Budizm'de maṇḍala töreni önemli ibadetlerden biridir. Bu maṇḍala töreni esnasında çeşitli tasvirler çizilir ve rahipler de bu tasvirleri çizerken *dhāraṇī*ler ve mantralar okurlar. Maṇḍala töreni esnasında çizilen tasvirlerden biri de Cundī Buddha'nın

¹ Kusursuz Aydınlanmış Budaların Yetmiş Milyonunun Annesine sığınıyorum. Şöyle ifade edilir: Oṃ! Cale Cule Cundi. Doğru olabilir!

tasviridir. Cundī Buddha'nın tasvirinin yapılması Tantrik Budizm'de önemli ibadetlerden biri olarak kabul edilir. Skr. Cuṇḍīdevīdhāraṇī, Çin. 佛說七俱胝佛母准提大明陀羅尼經 *fú shuō qī jù zhī fú mǔ zhǔn tí dà míng tuó luó ní jīng* (Zieme 2005: 65) olarak bilinen Cundī Buddha Dhāraṇī ile ilgili bilgiler genellikle Uygurca Tantrik metinlerde bulunmaktadır. Buna göre, Cundī Buddha Dhāraṇī ile ilgili en geniş bilgi Peter Zieme'nin hazırladığı *Magische Texte des Uigurischen Buddhismus* adlı çalışmasının *Cuṇḍīdevīdhāraṇī* bölümünde bulunmaktadır (2005: 65-79). Bu bölümde bir maṇḍala töreni esnasında Cundī Buddha'nın mantralarının söylenmesiyle neler elde edilebileceği hususunda bilgiler verilmekle birlikte *om çali çuli çunti* (Zieme 2005: D53) şeklinde mantralar da belirtilmektedir. Bu çalışmada bu makalenin konusu olan Cundī Buddha'nın tasviri için çeşitli talimatlar verilmiştir. Buna göre aşağıdaki metin bizim için aydınlatıcı olacaktır:

sözlemiş kerek amtı yēti kolti burhanlarınñ ögi bolu [] y(a)rıkamış ayagka tegimlig çunti botisvitniñ soo bezedgü nomın ayu bērelim kesmeyük yürün ak böz almış kerek kişi saçı ne bar erser kētermiş kerek bedizçi sekiz ç(a)hşap(a)t almış kerek bodugka yilim katmagu ol yañı çanlarta bodug urmış kerek çunti botisvitniñ körkdeşin yürüngil sarıg öñlüg bediz(e)mış kerek inça kaltı kepez huası teg adruk adruk [étig] [yar]atıg üze etözin uz étmiş yaratmış kerek bēlikte altını yürün ton kılmış kerek ton üze hu[a] [çeçe]kler kılmış kerek yana bütün etözinte t(e)ñrid[em] tar yēñlig çikinlig ton kédürmiş kerek kızıl öñlüg çikin kur bilekte bap etözin yörgeyü bedizemiş kerek yana bilekinte yürün labay bilezük urmış kerek kolı üze yēti erdinilig bilezük yaratmış kerek bir bir eñrek üze barça üzük kılmış kerek kamıg sekiz y(é)g(i)rmi élig kılmış kerek yüzinte üç köz bolur tüz üstünki iki élig üze nom nomlayur kılmış kerek ikinti élginte at tutar üçünç élginte kılıç tutar törtünç {élginte} m[u]n[ç]u[k] tutar bēşinç [élginte] üzüm kuduruk tutar altınç élginte baltu [tutar] yētinç élginte ırñak tutar s[e]ki[zinç élginte] vaçır tutar tokzunç élginte erdinilig mumurt tutar soltınki ikinti élginte çintamani erdinilig sıruk tutar üçünç élginte lēnhua tutar törtünç élginte suvluk <kerek> tutar bēşinç élginte uruk tutar altınç élginte ç(a)kir tutar yētinç élginte labay tutar sekizinç élginte kut [b]uy[an] altun ayak tutar tokzunç élginte bilge bil[ig] pramit nom p(a)tr tutar bo munı teg bedizetmiş kerek bil[ig] pramit nom p(a)tr tutar bo munı teg bedizetmiş kerek yana botisvit altın suvlug köl bedizetmiş kerek ol köl içinte lēnhua kılmış kerek nanti upananti iki luu hanları lēnhua [çeçe]k kötürü tutar kılmış kerek ol lēnhua çunti botisv[it] [bedizet]miş kerek botisvit körkteşin tegirmi yalınlig [yaruk yaru]t[ur bediz]etmiş kerek botisvit körkdeş [inte] bedizemiş y(a)rıkıançuçı [...]glemiş[...]in[...] közlüg [...] yogaçari[ka kör]ür kılmış kerek arıg (?) naivazik (?) kudı olurup élginte tütsüglük tutar üstün botisvit yüzıñerü körü olurur betizemiş kerek yana botisvit üstüninte ikitin birer şutavaz t(e)ñri urısın kılmış kerek bo erür soo bedizetmek nom tükedi 'Şimdi, Buda'nın yedi koşisinin annesi olan saygıdeğer Bodhisattva Cuṇḍī figürünü resmetme ayinini açıklayalım. Kesilmemiş beyaz pamuklu kumaş alınmalıdır. İnsan saçı ne varsa gidermelidir, kesmelidir. Ressam sekiz emri almalıdır. Boyaya herhangi bir yapıştırıcı eklememelidir. Rengi yeni kaplarda karıştırmalıdır. Bodhisattva Cuṇḍī'nin resmi tıpkı pamuk bitkisinin çiçeği gibi beyazımsı sarıya boyanmalıdır. Çeşitli süs eşyaları ile vücudu süslemelisiniz. Belin altına beyaz bir elbise giymelisin. Bu elbise beyaz çiçeklerle süslenmelidir. Ayrıca, tüm vücuda hafif tanrısal ipeksi kıyafetler giydirmelisin. Kırmızı renkli ipek bir kayış, bileğe bağlanmalı ve vücuda sarılmak üzere süslenmelidir. Ayrıca, bir tane beyaz midyeli bilezik takmalıdır. Kollarında yedi mücevherden bilezikler oluşturmalıdır. Bir seferde bir parmak, her yerde bir halka

yapmalı. Bütün on sekiz el (parmak) yapılmalıdır. Yüzünde üç göz var. Düz iki eliyle dua ediyor (gibi) durması gerek. İkinci elinde bir at tutar. Üçüncü elinde bir kılıç tutuyor. Dördüncü [elinde] bir tespih tutar. Beşinci elinde, elinde üzüm sapı var. Altıncı elinde balta var. Yedinci elinde bir kanca tutar. Sekizinci elinde bir vajra tutar. Dokuzuncu elinde mücevherli bir taç tutuyor. Sol ikinci elinde, cintāmaṇi mücevherli bir değnek tutar. Üçüncü elinde bir lotus tutar. Dördüncü elinde bir leğen tutar. Beşinci elinde bir kement tutar. Altıncı elinde bir cakra var. Yedinci elinde bir deniz kabuğu tutar. Sekizinci elinde, kutsanmış bir altın çanak tutuyor. Dokuzuncu elinde Prajñāpāramitā kitabını tutar. Böyle bir şekilde biri onu boyamalı. Bu şekilde boyamalısınız. Ayrıca Bodhisattva'nın altındaki su gölünü boyamak gerekir. O göle nilüferler yapmak gerekir. İki ejderha hanı olan Nanda ve Upananda'nın, nilüferleri taşıdığı şekilde yapılmalıdır. Bu nilüfer üzerinde Cuṇḍī Bodhisattva resmedilmelidir. Bodhisattva'nın görüntüsü etrafına parlaklık yapılarak Bodhisattva boyanmalıdır... Yogācārin'e bakılmalıdır. (Bu), saf Naivāsika'nın altında oturup Bodhisattva elinde yukarı bakacak şekilde bir buhurdan tutacak şekilde boyanmalıdır. Ayrıca, Bodhisattva'nın her iki tarafında da Śuddhāvāsa tanrıçasının oğulları olmalıdır. Resmin nasıl boyanacağına dair tören tamamlandı.' (Zieme 2005: D71-110)² bk. Şekil 1.

yüzinte üç köz bolur 'yüzünde üç göz var': Üçüncü göz, Śiva'nın ya da Buddha'nın üçüncü gözünü, 'ürñā'yı, 'parlak nokta' veya 'yanan inci'yi, alnın merkezini, birliği, dengeyi, bütün şeyleri görmeyi, düalite ve karşıt çiftlerden kurtulmayı, sonsuzluğu görmeyi, aşkın bilgeliği, ışığın kristalleşmesini, manevi bilinci, aydınlanmayı sembolize eder. Hiçbir durumda fiziksel bir nitelik taşımaz (Cooper 1987: 170). Ayrıca Hindu geleneğinde Śiva ve Buddha'nın üçüncü gözü 'inci' olarak gösterilir ve bu da ruhsal bilinci, aşkın bilgeliği, manevi aydınlanmayı, manevi bilinci, evrenin manevi gözünü temsil eder (Cooper 1987: 62). Üç göz, dharmakāya ya da manevi bedene benzer, hikmet ve nirvāṇayı elde etmektir (Soothill vd. 1937: 71b).

ikinti elginte at tutar 'ikinci elinde at tutar': Uygurca metinde at 'at' sözü yazmakla birlikte Çince metnin orijinalinde Çin. 施無畏 *shī wúwèi* 'korkusuzluk' ifadesi geçer (Taisho 0178b23). Zieme de çalışmasının 169. dipnotunda bu Çin. 施無畏 *shī wu wei* ifadesinin Skt. *abhaya-dāna* yani 'korkusuzluk' anlamında olduğunu, çevirinin yanlış anlaşıldığını ve yanlış çevrildiğini bildirmekle birlikte Hirakawa'ya atıf yaparak bu çevirinin Skr.

² Burada verilen Çince kısım Uygurca metnin 71-99 satırlarını kapsamaktadır. Diğer kısmın Çincesi tespit edilememiştir.

說七俱胝佛母准*提畫像法取不截白髻清淨者。擇去人髮。畫師受八戒齋。不用膠和色。用新椀成綵色而用畫之。其像作黃白色。種種莊嚴其身。腰下著白衣。衣上有花又。身著輕羅綽袖天衣。以綬帶繫腰。朝霞絡身。其手腕以白螺爲釧。其臂上釧七寶莊嚴。一一手上著指環。都十八臂面有三目。上二手作說法相。右第二手施無畏。第三手把劍。第四手把數珠。第五手把微若布羅迦果漢言子滿果此間無西國有第六手把*越斧。第七手把鉤。第八手把跋折羅。第九手把寶鬘。左第二手把如意寶幢。第三手把蓮花。第四手把澡灌。第五手把索。第六手把輪。第七手把螺。第八手把賢瓶。第九手把般若波羅蜜經夾。菩薩下作水池。池中安蓮花。難陀拔難陀二龍王共扶蓮花莖。於蓮花上安准提菩薩。其像周圓安明光焰。其像作憐愍眼看行者在下坐。手執香爐。面向上看菩薩。於菩薩上畫二淨居天。像法如是佛說七俱胝佛母准提陀羅尼經并念誦觀行法 (T1075_20.0178b16-178c07).

āśvāsa 'solumak' kelimesiyle *aśva* 'at' ile bağdaştırılmış olabileceğini ifade eder (Zieme 2005: 75). Dolayısıyla burada korkusuzluk mudrâsı yer almaktadır. *Mudrâ*, Sanskritçe'de 'mühür', 'işaret' anlamında olmasıyla birlikte Budist metinlerde törenler sırasında yapılan Buddha, Bodhisattva ve Tantrik tanrıları belirten el ve kol hareketleri olarak tanımlanır. Mudrâların birçok türü olmasıyla birlikte bunlardan biri de 'korkusuzluk mudrâsı'dır (Buswell vd. 2013: 1361). Korkusuzluk mudrâsı, Skr. *abhayamudrâ* olarak gösterilir ve 'korkusuzluk hareketi' ya da 'koruma hareketi' anlamlarının yanı sıra 'sığınma hareketi' olarak da tanımlanır. Bu hareket, sağ elin avuç içi ve parmaklar omuz yüksekliğinde kaldırılarak dışa doğru bakacak şekilde oluşturulur. Bazen işaret parmağı, ikinci ya da üçüncü parmak, başparmak birbirine dokunur, kalan parmaklar yukarı doğru uzatılır. Bu hareket Śākyamuni Buddha'nın aydınlanmasıyla ilişkilidir (Buswell vd. 2013: 45). Cundī Buddha'nın tasvirinde yer alan bu mudrâ, 'korkuyu bastırmak için korkusuzluk veren elle dua etmek' şeklinde açıklanır. Mantrası ise 'An Pha Nhut-Ra Nang Da, Hong Phan Tra'dır (Phuoc 1985: 210). Bununla birlikte korkusuzluk mudrâsı, Skr. *abhayandada*, Çin. 施無畏 'korkusuzluk mudrâsı, Guanyin'in bir unvanı, Garbhadhātu'da bir Bodhisattva' olarak da tanımlanır (Soothill vd. 1937: 303b). Buddha'nın dört korkusuzluğu, onun her şeyi bilmesi, karakterinin mükemmeliyeti, muhaliflerin üstesinden gelmesi ve ızdırabın sona ermesidir. Diğer bir deyişle, Buddha'nın dört korkusuzluğu, bütün olaylardaki gerçeğin ortaya çıkması, bütün istek ve aldanmaların sönmesi, Budist uygulama ve aydınlanmayı engelleyenleri açığa çıkartması ve dünyevi ızdıraplardan kurtulma yolunu açıklaması ve canlıları özgürlüğe kavuşturması şeklindedir (Soothill vd. 1937: 178a; Gakkai 2002: four fearlessnesses mad.). Bodhisattvaların dört tür korkusuzluğu ise Budist öğretilerin tamamını hafızasında tutmak, insanlardaki ahlaki tanı ve iyileştirme yöntemlerini bilmek, sorulara cevap vermek ve insanların şüphelerini çözmek ve onları bu şüphelerinden kurtarmaktır (Soothill vd. 1937: 178a; Tokyürek 2019: 184-185).

üçünç elginte kılıç tutar 'üçüncü elinde kılıç tutar': Bu ifade, şeytanlar, tanrılar, sahte rüyalar (Musa) ve yanlış inançların üstesinden gelmek için, değerli kılıcı tutan elle dua etmek anlamındadır. Mantrası 'An De The De Nha, Do Vi Nanh, Do De Ba Da Da Hong Phan Tra'dır. (Phuoc 1985: 211). Kılıç pek çok kültürde önemli yer edinmekle birlikte dinlerde de çeşitli anlamlarda sembolize edilir. Dini bir sembol olan kılıcın birincil anlamı, özgürlük ve güçtür. Megalitik çağda hayat 'kadınsılık' olarak sembolize edilirken kılıç 'erillik' olarak kullanılır. Kılıç ve

kadınsılık sırasıyla ölüm ve doğumu temsil eder. Ayrıca daha sonra kozmik fedakârlık göz önüne alındığında kılıç fiziksel imha ve psişik kararın sembolü olarak görülür (Cirlot 2001: 324). Hint Vedic kültürde ise tahta kılıç, yıldırımını sembolize eden vajra ile aynı öneme sahiptir. Kılıç aynı zamanda asurların savaşçı tabiatını temsil eder ve bu da savaşçı kastının özelliğidir. Budist düşüncede ise köklerdeki cehaleti kesen araç olarak temsil eden kılıç, düğümleri keserken Budist düşüncenin en derin yerlerine nüfuz etmelidir. Ayrıca Manjuśri'nin bilgeliğini temsil eden kılıç, onun sağ elinde ayırt edici özellik olarak gösterilir. Bilgelik kılıcı, vajranın ışığını yayar, heterodoks zihni yıkar ve Dharma düşmanlığını uzaklaştırır (Cooper 1987: 267).

törtünç {élginte} m[u]n[ç]u[k] tutar 'dördüncü elinde tespih tutar': Bu ifade, on yönün Buddhalarının daha hızlı olarak rehberlikleri ve yardımlarını sağlamak için tespih tutan elle dua etmek, anlamındadır. Mantrası 'Nang Mo Ra Dat-Nang, Dat Ra Da Da. N A Na Ba De Vi Nha Due, Tat Dia Tat Da Lat The, Tat-Pha Ha'dır (Phuoc 1985: 215). Bütünlük ve zaman çemberi, daimi, sonsuz süre, sofuluk anlamlarını ifade eden tespihin pek çok inançta yeri vardır. Hint kültüründe tespih boncukları tezahürün

çokluğunu, tespihin daire şeklinde olması da zamanı ifade eder. Tespih Brahma, Şiva ve Ganeśa'nın özelliğidir. Budizm'de de Hint düşüncesinde olduğu gibi 108 boncuktan oluşan tespih vardır. 108 boncuk, Buddha'nın doğumunda bulunan 108 Brahmin'i temsil eder. Çember, öğreti tekerleğini ve tezahürü belirtir (Cooper 1987: 140-141). Ayrıca 108 sayısının makrokozmoloji ve mikrokozmoloji için önemi hakkında bk. Tokyürek 2019a: 531-540.

beşinç [élginte] üzüm kuduruk tutar 'beşinci elinde üzüm sapı tutar': Üzüm tutan elle dua ederek meyvelere ve beş tahıla sahip olmak, anlamındadır. Mantrası 'An a Ma La Kiem De Ne Nanh, Tat Pha Ha'dır (Phuoc 1985: 221). Üzüm sıklıkla salkım halinde gösterilir ve hem doğurganlığı hem de kırmızı renginden dolayı kurban edilmeyi ifade eder (Cirlot 2001: 122). Bilgeliği temsil eden üzüm, özellikle Yunan mitolojisinde tarım ve doğurganlık tanrılarının özelliğidir. Ayrıca ölümsüzlük şarabını temsil eder.

Bununla birlikte şarap ve kan arasındaki bağlantıdan dolayı kurban edilmeyi belirtir. Özellikle Hristiyanlıkta kullanılır (Cooper 1987: 76).

altınç élginte baltu [tutar] 'altıncı elinde balta tutar': Görevliler veya askerler tarafından herhangi bir zamanda veya bir yerde tutuklanmamak için balta ve çekiç tutan elle dua etmek, anlamındadır. Mantrası 'An Vi Ra Da, Vi Ra Da, Tat-Pha Ha'dır (Phuoc 1985: 212). Balta genel olarak pek çok kültürde önemli sembollerden biridir. Buna göre, ışığın gücünün sembolü olan balta, savaş baltası olarak kullanıldığında kılıç ve çekiçle aynı değerdedir. Çift ağzılı balta kültürlerde daha fazla kullanılır. Bu çift kanatlı balta,

Hint kültüründe vajranın yıldırım çarpmasıyla aynıdır ve bu nedenle göksel aydınlanmanın sembolü olarak gösterilir. Balta aynı zamanda bir tanrının emrettiği ölümün de simgesidir (Cirlot 2001: 21-22). Bununla birlikte balta gökyüzünün tanrılarında biri olan Güneş'in amblemidir. Ayrıca Hint kültüründe Vişnu, Samsara ağacını kestiği balta ile resmedilirken Budizm'de de balta doğum ölüm döngüsünü kesen araç olarak simgelenir (Cooper 1987: 16).

yétinç élginte ırşak tutar 'yedinci elinde kanca tutar': Tanrılarının ve ejderhaların desteğini almak için demir kancayı tutan elle dua etmek, anlamındadır. Mantrası 'An A Ro Ro, Da Ra Ca Ra, Vi Sa Due Nang Mo Tat-Pha Ha'dır (Phuoc 1985: 218). Demir kanca Hint kültüründe kıyameti, ölümü ifade eder (Cooper 1987: 84). Ayrıca Çin. 不空鉤觀音 *bù kōng gōu guānyīn*, Skr. *amoghāṅkuśa* 'Guanyin'in yanılmaz kancası' anlamındadır (Soothill vd. 1937: 108b). Bunun yanı sıra Budizm'de 'arzu kancası' ifadesi vardır ki

bu arzu kancasıyla Bodhisattva insanları arzu yoluyla çeker ve onları Buddha'nın aydınlanmasına yöneltir (Soothill vd. 1937: 356a).

[se]ki[zinç élginte] vaçir tutar 'sekizinci elinde vajra tutar': Kızgın isyancıları fethetmek için Vajra'yı tutan elle dua etmek, anlamındadır. Mantrası 'An Pha Nhut-Ra Chi-Nanh, Bat-Ra Ne Bat Da Da, Tat-Pha Ha'dır (Phuoc 1985: 209). Elmas olarak sertliği ve manevi gücü betimler. Çift vajra şimşek ve yıldırımdır ve evrenin tamamlayıcı güçleri olan ölümcül mücadeleyi ve hayat verenleri temsil eden yıkım ve dölleme kuvvetini temsil eder. Şefkatli davranışları belirtir. Kökü her biri diğerine benzeyen iki uç tarafından temsil edilen cennet ve dünya arasında uzanan dünya eksenidir. Dört kat veya çapraz vajra tekerleği sembolizmini paylaşır. Elmas, saf ve yok edilemez olanı ve hiçbir şeyin kesemediği veya rahatsız edemediği adamı sembolize eder. Buddha'nın vajrasana duruşu ebedî aşkınlık durumunu gösterir (Cooper 1987: 184). Budizm'de Budizm'in düşmanlarını ortadan kaldıran gök gürültüsü ve şimşeğin tanrısı olan Indra'nın asasıdır. Rahipler tarafından manevi otorite ve Buda'nın aldatıcı gücünü belirtmek için kullanılır (Soothill vd. 1937: 449b).

tokuzunç élginte erdinilig mumurt tutar 'dokuzuncu elinde mücevherli taç tutar': Taçta Buddha'nın görüntüsünü yaratan elle dua etmek, on yönün Buddhasını ve onun başındaki tümseği görmek, anlamındadır. Mantrası 'An Pha Nhut Rini Pha Nhut Lam Nghe Tat Pha Ha'dır (Phuoc 1985: 220). Taç, 'egemenlik, zafer, onur, haysiyet, en yüksek kazanım, tamlık, zaman çemberi, süreklilik ve sonsuzluk' anlamlarını ifade eder. Başta bulunan taç, başta bulunan ve yaşam ruhu olarak kabul edilen enerji ve gücü temsil eder. Çeşitli şekillerde güneş tanrılarının bir niteliğidir ve güneş disklerini gösterir. Örneğin yaprak dökmeyen taç, hayatı, ölümsüzlüğü ve zaferi gösterir. Budizm'de ise Buddha'nın tacı beş dhyananın gerçekleşmesini sembolize eder ve beş yapraklı çiçek beş Dhyana Buddha'yı tasvir eder (Cooper 1987: 47).

soltıncı ikinti élginte çintamani erdinilig sıruk tutar 'sol ikinci elinde, cintāmaṇi mücevherli bir değnek tutar': Asa tutan elle dua etmek, cennetteki tüm varlıklara hükmetmektir. Mantrası 'An Ne Be Ne Be, Ne Ba Da, Ma Ha That Ri Due, Tat-Pha Ha'dır (Phuoc 1985: 209). Burada öncelikle *çintamani erdini* 'cintāmaṇi cevheri' açıklanmalıdır. Buna göre, *cintāmaṇi* 'bütün istekleri yerine getiren tılsımlı inci' şeklinde yer alır (Tokyürek 2019: 193-194) ve *maṇi* dünyanın kusursuz hükümdarı olan Cakravartin'in yedi hazinesinden biri olarak kabul edilir. *Maṇi*, Buddha'nın ve onun öğretisinin temizliğine ve saflığına işaret eder (Soothill vd. 1937: 191b), canlıların isteklerini yerine getiren değerli bir taştır (Soothill vd. 1937: 435b), Śāriputra'nın da sembolüdür (Soothill vd. 1937: 477b). Ayrıca bu taşın sekiz sihirselsel gücü vardır. Bu sihirselsel güçler (1) karanlıkta etrafı aydınlatmak; (2) hava sıcaksa serin, soğuksa sıcaklaştırmak, susuz kaldığında lezzetli su temin etmek; (3) Cakravartin'in arzu ettiği her şeyi söndürmek; (4) nagaları kontrol etmek; (5) sel ve fırtına gibi felaketleri ortadan kaldırmak; (6) bütün üzüntüleri yok etmek; (7) bütün hastalıkları tedavi etmek; (8) vakitsiz ölümleri önlemek, şeklinde sıralanır (Beer 2003: 38b; Tokyürek 2019: 193). Sopa ya da asa ise 'ilahî veya kraliyet gücünü, egemenliği, otoriteyi, erilliyi, yaşam gücünün iletimini, gökyüzü tanrılarının, hükümdarlarının ve sihirbazlarının özelliğini' gösterir. Budizm'de elmas asa, en yüksek güç ve Dharma, adalet, yedi pozitif ve kalıcı erdem olarak tanımlanır (Cooper 1987: 145). Tibet Budizminde 'asil taş' anlamında olup, en yüksek güç, adalet ve otorite, erillik, pasif güç, bilgelik, yedi olumlu ve kalıcı erdem olarak ifade edilir. Vajra ile de ilişkilendirilir (Cooper 1987: 54).

üçünç elginte lénhua tutar 'üçüncü elinde bir lotus tutar'³: Budist Mudralar içinde dört farklı lotus çiçeği gösterilir. Beyaz lotus çiçeğini tutan elle dua etmek çeşitli erdemlere sahip olmak, anlamındadır. Mantrası 'An Pha Nhut-Ra, Vi Ra Da, Tat-Pha Ha'dır (Phuoc 1985: 213). Mavi lotus çiçeğini tutan elle dua etmek temiz alanın on yönünde doğmak, anlamındadır. Mantrası 'An Chi Ri, Pha Nhut-Ra, Bo Ra Ban Da, Hong Phan Tra'dır (Phuoc 1985: 213). Mor lotus çiçeği tutan elle dua etmek on yöndeki tüm Buddhalarla

karşılaşmak, anlamındadır. Mantrası 'At Tat Ra Tat Ra, Pha Nhut Ra, Hong Phan Tra'dır (Phuoc 1985: 214). Pembe lotus çiçeğini tutan elle dua etmek cennet saraylarında doğmak, anlamındadır. Mantrası 'An Thuong Yet Le, Tat-Pha Ha'dır (Phuoc 1985: 215). Lotus çiçekleri hayatın simgesidir ve ilahi yaşam tözü evreni doğurmak üzereyken, kozmik sulara güneş kadar parlak, som altından bin yapraklı bir nilüfer büyür. Bu, evrenin rahminin kapısı ya da geçidi, onun girişi ya da ağzıdır. Bozulmaz doğasını vurgular, bir biçimde altın olan bu nilüfer, yaratıcı ilkenin ilk ürünüdür. İlk olarak da Brahmā'yı doğurmak üzere açılır. Hindu anlayışına göre sular dışıdır, Mutlak'ın materyal, doğurgan yönüdür, kozmik nilüfer de onların üreme organıdır (Zimmer 2004: 104-105). Lotus, çamurlu sulardan ayrılmamış insanüstü veya ilahi doğumun sembolüdür. Nilüferden çıkan tanrılar, sudan doğan dünyayı ifade eder, nilüfer ile kaosun ilkel sularından ortaya çıkan güneşi betimlenir. Lotus güneş ve ay gibi kendiliğinden var olan ve kusursuz saflıktır. Nilüferden yükselen alev, ateş ve suyun düalist gücünün birleşimidir. Nilüferin çiçeği ya da yaprağı, herhangi bir varoluş düzlemi için bir destek kaynağı olabilir. Budizm'de ilkel sular, görünen dünyanın ve içindeki insanların imkânlarını, bilgeliğini ve Nirvana'yı ifade eder. Kök, nilüfer tahtının çiçeğini, manevi zirveyi destekleyen dünya eksenidir. Nilüfer, Buddha kutsallığını ve onun kalbini ifade eder. Çin Budizminde tamamen açılmış bir nilüfer, Buddha'nın sekiz işaretinden birini gösterir. Ayrıca kalbin nilüferleri güneş ateşi, zaman, görünmeyen ve her şeyi yutan, tüm varlığın ortaya çıkması, barış, uyum gibi anlamları da belirtir. Tam açılmış nilüfer, varoluş çemberini ve Amitabha, Guanyin ve Maitreya Buddha'yı gösterir. Bodhisattvalar ise henüz açmamış çiçeklerin üzerinde dururlar. Aydınlatıcı hikmet kitabı, dinî çiçeğin üzerinde dinlenme gibi özellikler bütün Buddhaların annesi, beyaz Tara'nın bir özelliğidir (Cooper 1987: 100-102).

törtünç elginte suvluk <kerek> tutar 'dördüncü elinde bir leğen tutar': Su dolu vazo tutan elle dua ederek Brahma âleminde doğmak, anlamındadır. Mantrası 'An Pha Nhut-Ra, The Ke Ra, Ro Tra Ham Tra'dır (Phuoc 1985: 215). Vazo, su kabı ve sürahi kozmik suları, doğurganlığı ve kalbi sembolize eder. Vazo, hayat ağacı sembolizmiyle ilişkilendirilir. Tüm dünyadaki yaşamın ve doğurganlığın sularını aktaran tanrıça kadını ifade eder. Bir erkeğin elindeki vazo ise özgürlüğü gösterir. Budizm'de Buddha'nın ayak

izindeki işaretlerden biri olup doğum ölüm üzerindeki manevi zafer anlamına gelir. Çin Budizminde de sürekli uyum anlamında olup çiçekli vazo ise sürekli uyumu ve uzun ömrü temsil eder. Yaşam sularını tutan vazo, Guanyin'in şefkat ve doğurganlık niteliğidir (Cooper 1987: 184).

³ Uygurca metinde ne yazık ki hangi lotus olduğuyla ilgili bilgi verilmemiştir. O yüzden burada dört lotus çiçeği hakkında da açıklama yapılacaktır.

bëşinç êlginte uruk tutar 'bëşinci elinde bir kement tutar': Başı belada olan kişinin korunmak için ip tutan eliyle dua etmesi, anlamındadır. Mantrası 'An Chi Ri La Ra, Mo Nai Ra, Hong Phan Tra'dır (Phuoc 1985: 210). İp hem bağlamak hem sınırlamak anlamında olup sonsuzluk imkânıyla birlikte cennete erişimi sağlar ve geçiş ayinleriyle ilişkilidir. İp ayrıca dünyayı çevreleyen yılan olarak gösterilir. Hint felsefesinde ip, dünyevi koşulları aşıp cennete giden sihirli yükselişi ifade eder (Cooper 1987: 140). İp, genel olarak bağ ile de ilişkilendirilir. İpler, suçluların bağlanmasını belirtmesinin yanında ölüm tanrısı olan Yama'yı da işaret eder. Hint felsefesinde ilmik, bilgiyi ve entelektüel gücü, ele geçiren ve sıkı tutan kuvveti sembolize eder, ama aynı zamanda ölümü de gösterir. 'Bağların efendisi' olan Varuna, büyülü bir bağlayıcıdır ve günahkârları bağlamak için omzunda ip taşır. İp ayrıca erkeklerin kendilerini cehalete bağladıkları düşündükleri günahları sembolize eder (Cooper 1987: 22-23).

altınç êlginte ç(a)kir tutar 'altıncı elinde bir cakra var': Elinde hep ileri doğru hareket eden bir çakra tutarak vücudunu Buddha vücudu haline getirinceye kadar dua etmek, anlamındadır. Mantrası 'An Thiet Na Di Ta, Tat Pha Ha'dır (Phuoc 1985: 220). Süsleme sanatlarında ve mimarlıkta çok kullanılan, çeşitli anlam katmanlarını ifade eden geniş kapsamlı bir semboldür. Cakralar genellikle güneş tekerleği olarak temsil edilirler. Budizm'de Buddha'nın öğretisi olarak gösterilir ve bu öğretide dönün tekerleğe benzetilir (Cirlot 2001: 370-371). Nilüfer ve tekerlek tarafından sembolize edilen çakra, varlıktaki manevi ve psişik bir merkez olarak kabul edilir (Cooper 1987: 32).

yëtinç êlginte labay tutar 'yedinci elinde bir deniz kabuğu tutar': Deniz kabuğu tutan elle dua ederek tüm tanrıları ve cinleri davet etmek, anlamındadır. Mantrası 'An Thuong Yet-Le, Ma Ha Tham Man Diem, Tat-Pha Ha'dır (Phuoc 1985: 216). Deniz kabuğu, kadınsılık, doğum, doğurganlık, hayat ve yenilenmeyi temsil eder (Cooper 1987: 151). Hint kültüründe suların efendisi olarak kutsal Vişnu'yu gösterir. Deniz kabuğu, ilken yaratıcı olan om hecesini yaratır. Buddha'nın öğretisini vaaz eden Buddha sesi, hitabet, öğrenme, ses, samsaraya karşı zafer, iyi kehanetlerin sekiz işaretinden biridir. Beyaz deniz kabuğu zamansal gücü gösterir (Cooper 1987: 42). Deniz kabuğu iblisleri öldürür, iblislere karşı zafer kazanır, hastalıkları ve fakirlikleri önler, her türlü derde deva olan ilaçtır, korkulardan kurtarır ve ömrü uzatır (Eliade 2017: 147-148). Yeşim taşı ve deniz kabukları öte dünyada mükemmel bir kader yaratma konusunda işbirliği içindedir. Yeşim taşı cesedi parçalanmaya karşı korurken, inciler ve deniz kabukları ise ölüyü yeni bir doğuma hazırlamaktadır (Eliade 2017: 154-155).

sekizinç êlginte kut [b]uy[an] altun ayak tutar 'sekizinci elinde, kutsanmış bir altın çanak tutar': Midedeki hastalıkları iyileştirmek için değerli çanağı tutan elle dua etmek, anlamındadır. Mantrası 'An Chi Ri Chi Ri, Pha Nhut-Ra, Hong Phan Tra'dır (Phuoc 1985: 208). Kâse kadınsılığı ve doğurganlığı temsil eder. Sadaka taşı hayattan uzaklaşmayı, vazgeçmeyi, benliğin teslimiyetini gösterir. Budizm'de sadaka taşı Budist rahipleri ifade eder. Bir tapınaktaki yedi küçük kâse, yedi onurlu misafire içme suyu, yıkanma suyu, çiçekler, tütsü, lamba, parfüm ve yiyecek sunusunu temsil eder (Cooper 1987: 24).

tokzunç ɛlginte bilge bil[ig] pramit nom p(a)tr tutar 'dokuzuncu elinde Prajñāpāramitā kitabını tutar': Değerli yazıları içeren kutsal kitabı tutan elle dua etmek, geniş bilgiye sahip olmak, anlamındadır. Mantrası 'An A Ha Ra, Tat Ra Pha Ni, Ne Da Da Ra, Bo Ne De, Tat Pha Ha'dır (Phuoc 1985: 220). Prajñā, bütün varlıkların esas doğasına giren bilgeliktir (Edgerton 1953: 359a). 'Bilgelik ya da bilgelik sayesinde kurtarma yahut kurtuluş' olarak tanımlanır. Bütün Buddhaların anası ya da kaynağıdır (Soothill vd. 1937: 337b).

Prajñā pāramitā 'bilgeliğin zirvesi, diğer kıyıya ulaşabilme, kurtuluş bilgisi' olarak da ifade edilir ve altı pāramitā'nın altıncısıdır. Nirvāṇa'ya girmenin temelini ve bilgeliğin erdemini oluşturur. Terim, dünyevi her türlü aldanmanın, yıkıcı yanlışlıkların, cehaletin, ön yargıların, aykırılığın yok edilmesi ve tam erdeme sahip olması olarak tanımlanır (Soothill vd. 1937: 338a). Prajñā pāramitā, genel olarak varoluş zincirinin on iki halkasını kontrol altına alma bilgisidir. Bodhisattva varoluş zincirinin on iki halkasının gerçeğini anlar ve hepsinden kurtulur (Dayal 1970: 238-244; Tokyürek 2019: 277-278).

suvlug köl 'göl': Su sembolü için Vedik din adamları şöyle dua ederler: 'Aslında sular tedavi edicidir, sular bütün hastalıkları bizden uzaklaştırır ve iyileştirir'. Örneğin suya dalmak (yani vaftiz) ilk şekle dönüşü, büsbütün tekrar yaratılışı, yeniden doğuşu simgeler. Çünkü suya dalış, cinslerin ölümünü ilk oluşun şekilsizliğinde tekrar meydana gelişi ve hayatı simgeler (Eliade 2005: 225-226). Evrenin simgesi, her şeyin kaynağı olan su, kutsal büyü ve tıbbın da kaynağıdır. O tedavi eder, gençleştirir ve sonsuz hayat sağlar. Bütün suların kökeni, göksel soma ve haoma gibi gökyüzünde bir yerden geldiğine inanılan 'hayat suyu'dur. Bu su, her durumda her bedene girebilen bir su değildir. Ayrıca bu su, canavarlar/ ejderhalar tarafından beklenir (Eliade 2005: 231). Budist düşüncede su, okyanus ya da çamurlu su, nilüfer çiçeğinin büyüdüğü su, genellikle saṃsāra olarak düşünülür. Bu saṃsāra Uygurca metinlerde 'ajunlug taloy ügüz (Tekin 1976: 16₃) Dünyevi deniz', 'sansarlıg taloy ügüz (Kaya 1994: 433₁₁₋₁₂; Ayazlı 2012: 663-664) Saṃsāralı deniz' örneklerinde görüldüğü gibi açıkça belirtilir. Bu makalenin konusu olan metinde göl içerisinde yetişmiş bir nilüfer çiçeğinin ortasında oturmuş Cundī Buddha vardır ve bu nilüfer çiçeği de Nanda ve Upananda adlı iki ejderha tarafından korunur. Bu durum aslında saṃsāradaki Buddha'nın aşkınlığını ve ejderhalar tarafından korunduğunu ifade eder.

nanti upananti iki luu hanları 'Nanda ve Upananda iki ejderha hanı': Skr. Nanda, Upananda, Çin. 難陀跋難陀 *nán tuó bá nán tuó*, Magadha'nın koruyucusu iki ejderha kardeş olarak tanımlanır. Skr. *nanda* 'mutluluk, zevk, neşe, sadakat' anlamlarını ifade eder (Soothill vd. 1937: 475a). Skr. *upananda*, müritleri engellerden kurtardığı için Buddha'nın ölümünden zevk alan müridi anlamındadır (Soothill vd. 1937: 392a). Ejderha, Budist terimlerde *nāga* ve *nāgarāja* olarak gösterilir ve bunların çeşitli sihirsiz özellikleri vardır. Bunlar nehirleri ve gölleri kontrol ederler (Soothill vd. 1937: 247a). Skr. *nāgarāja*, denizlerin, göllerin, nehirlerin ve diğer yerlerin koruyucularıdır (Soothill vd. 1937: 455a). Ayrıca Çin. 娑伽羅 *suō jiāluó*, Skr. *Sāgara* paha biçilmez incilere sahip olan Meru Dağı'nın kuzeyindeki okyanus sarayının kralı olarak tanımlanır (Soothill vd. 1937: 323a). Ejderhalar bir hazinenin çevresinde nöbet tutarlar ve bu da kutsalın, mutlak gerçeğin imgesidir. Muhafız-canavara karşı zafer ölümsüzlüğün kazanılmasına eşdeğerdir (Eliade 2017: 177-178). Zehirli ejderha, Śakyamuni Buddha'nın eski inkarnasyonlarından biridir (Soothill vd. 1937: 265a).

Sonuç

Eski Uygurca metinlerde yer alan Cundī Buddha'nın Dhāraṇīsi maṇḍala törenlerinde uygulanan önemli dhāraṇīlerden biridir. Bu maṇḍala töreni esnasında Cundī Buddha'nın tasvirinin yapılması söz konusudur. Buna göre, saṃsārayı ifade eden bir göl içinde iki ejderha kardeş olan Nanda ve Upananda tarafından korunan bir nilüfer çiçeğinin ortasına oturmuş, yetmiş milyon Buddha'nın annesi olan Cundī Buddha resmedilir. Metinlere göre Cundī Buddha'nın yüzünde manevi aydınlanmayı, manevi bilinci, evrenin manevi gözünü, aşkın bilgeliği ifade eden üç gözü vardır. Ayrıca bu tasvirde dokuzu sağ tarafta dokuzu da sol tarafta olmak üzere Cundī Buddha'nın on sekiz eliyle ilgili bilgiler verilir. İlk eller dua eder şekilde açık olarak yukarı bakar, sağ ikinci eliyle korkusuzluk mudrasını yapar, üçüncü elinde kılıç, dördüncü elinde tespih, beşinci elinde üzüm, altıncı elinde balta, yedinci elinde kanca, sekizinci elinde vajra, dokuzuncu elinde mücevherli bir taç tutar. Sol ikinci elinde cintāmaṇi mücevherli bir değnek, üçüncü elinde nilüfer/lotus çiçeği, dördüncü elinde vazo/leğen, beşinci elinde kement/ip, altıncı elinde çakra, yedinci elinde deniz kabuğu, sekizinci elinde altın bir kâse, dokuzuncu elinde ise Prajñāpāramitā kitabını tutar. Kişi özellikle Cundī Buddha'nın elindeki nesnelere/objeleri resmederken çeşitli mantralar söylerler ve bu mantraları içten okuduklarında çeşitli kazanımlar elde ederler. Sonuç olarak Cundī Buddha'nın Dhāraṇīsi Tantrik Budizm'de önemli bir yere sahiptir ve bu dhāraṇī Eski Uygur metinlerinde yer almaktadır.

Kısaltmalar

Çin. Çince; **Skr.** Sanskritçe

KAYNAKÇA

- AYAZLI, Özlem (2012). *Altun Yaruk Sudur VI. Kitap: Karşılaştırmalı Metin Yayını*. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- BEER, Robert (2003). *The Handbook of Tibetan Buddhist Symbols*. Chicago: Serindia Publication.
- BUSWELL, Robert E. - Donald S. LOPEZ (2013). *The Princeton Dictionary of Buddhism*. Princeton University Press Princeton and Oxford.
- CIRLOT, J. E. (2001). *A Dictionary of Symbols*. London: Taylor & Francis e-Library.
- COOPER, J. C. (1987). *An Illustrated Encyclopaedia of Traditional Symbols*. London: Thames and Hudson.
- DAYAL, Har (1970). *The Bodhisattva Doctrine in Buddhist Sanskrit Literature*. Delhi, Patna, Varanasi: Motilal Banarsidas.
- EDGERTON, Franklin (1953). *Buddhist Hybrid Sanskrit. Grammer and Dictionary*. Vol. 1 Grammer, Vol. 2. Dictionary, New Haven.
- ELIADE, Mircea (2017). *İmgeler ve Simgeler*. (çev. Mehmet Ali Kılıçbay). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- ELIADE, Mircea (2005). *Dinler Tarihi, İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi*. (çev. Mustafa Ünal). Konya: Serhat Kitabevi.

- KAYA, Ceval (1994). *Uygurca Altun Yaruk, Giriş-Metin ve Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- PHUOC, Trieu (2008). *The Quintessence of Secret (Esoteric) Buddhism*. Matgiao Friendship Association in California.
- SOOTHILL, William Edward - Lewis HODOUS (1937). *A Dictionary of Chinese Buddhist Terms*. London.
- TEKİN, Şinasi (2019). *Uygurca Metinler II, Maytrisimit, Burhancıların Mehdisi ile Buluşma Uygurca İbtidai Bir Dram*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TOKYÜREK, Hacer (2019). *Eski Uygur Türkçesinde Budizm ve Manihaizm Terimleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TOKYÜREK, Hacer (2019a). "Eski Uygur Türkçesinde 108 Sayısı". *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*. XVI/63: 531-540.
- ZIEME, Peter (2005). *Magische Texte des Uigurischen Buddhismus*. Berlin: Berliner Turfantexte: 23.
- ZIMMER, Heinrich (2004). *Hint Sanatı ve Uygarlığında Mitler ve Simgeler*. (ed. Joseph Campbell). (çev. Gül Çağalı Güven). İstanbul: Kocabalçık Yayınları.

İnternet Kaynakları

GAKKAI, Soka (2002). *Dictionary of Buddhism*. Erişim Tarihi: 28.10.2019.

<https://www.nichirenlibrary.org/en/dic/toc/>

Şekil 1: <https://mandalas.life/get/cundi-thangka-painting/06.10.2019>

Şekil 1